

A Magyar Akkreditációs Bizottság 2003. évi adatai szerint ez évben Magyarország kilenc jogi karán 14 651 joghallgató tanult. A jogászképzés mellett, és elhelyezkedési szempontból a végzett jogászokat bizonyos szempontból érintő egyéb szakokon (politológia, igazságügyi ügyintéző, munkaügyi és társadalombiztosítási szakemberek) ugyanezen fakultásokon illetve a BKÁE Államigazgatási főiskolai karán további 6 452 hallgatót képeznek.

Budapesten 2003-ban bírói fogalmazói helyet nem hirdettek. Az ügyészség által közzétett pályázati felhívások szerinti helyek száma harminc alatt maradt. A budapesti ügyvédi kamara túlképzésről szolt. Az adatok nyilvánvalóan bizonyítják, hogy megszűnt az a kedvező állapot, amikor önmagában a képzésbe történő bejutás biztos elhelyezkedést, kiszámítható jövőt ígért. Dacára a politikai rendszerváltást követő jelentős tekintélynövekedésnek, az 'eurojog' meghonosítását kísérő további igényeknek, megszűnt a „jogászhétség”, megszűnt a garantált elhelyezkedés lehetősége.

Az elmúlt években gyökeresen megváltozott a felsőoktatás filozófiája is. Az oktatási tárca kormánytól függetlenül mindvégig és határozottan az egyetemre felvehetőek számának radikális növelése mellett állt ki, aminek következtében ma lényegében minden második érettségiző felső fokon folytathatja tanulmányait. (A hallgatók száma 1990-hez képest 2004-re 102.387-ről 409.572-re nőtt) Az élet-

hossziglani tanulás koncepciója – bár az első alapidiploma számára kitüntetett helyet biztosít a képzésben, – ártértékelt az egyetem helyét a képzés szerkezetében. A mai egyetem a korábbi elitképzés helyett tömegképzést folytat. A tömegképzés pedig indokot szolgáltat a tradicionális európai egyetemi modell átértékeléséhez.

A tények aligha vitathatóan igazolják, a folyamatok hosszabb távon garantálják, hogy a jogászképzésben a korábbi helyzettel szemben bizonyos értelemben túlképzés folyik. (A hallgatólétszám növelése mellett voksoló oktatási kormányzatnak kézenfekvő volt az egyik legolcsóbb, ugyanakkor nagy társadalmi reputációval rendelkező, tehát keresett jogászképzés felduzzasztása, melyekhez számos kart alapított az elmúlt években). A túlképzés mértékéről nincsenek pontos adataink, hiszen a jogász diploma köztudottan a legjobban konvertálható diplomák egyike. Olyan általános társadalomtudományi

Mezey Barna:

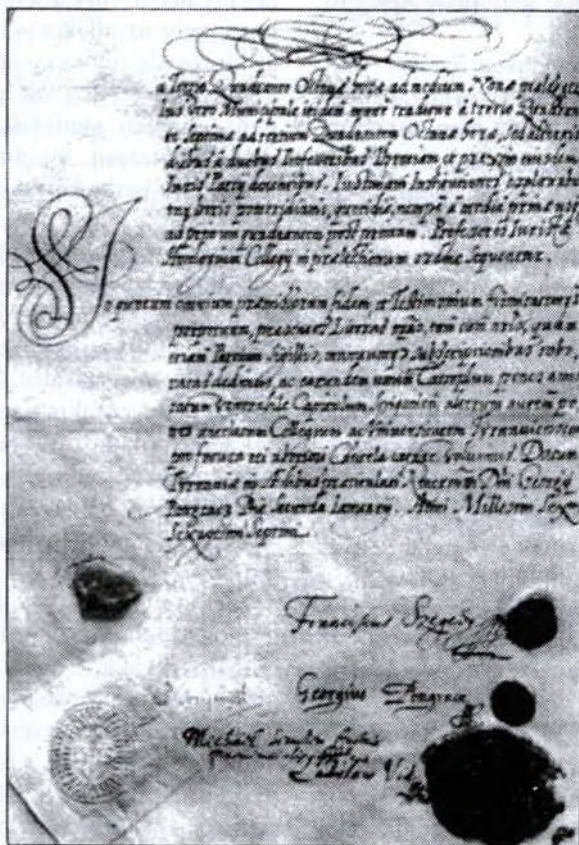
A jogászképzés változásai*

képzést igazoló okirat, amely nem csupán a hagyományos igazságszolgáltatási és közigazgatási szakma pozícióinak elnyerésére jogosít, hanem számtalan egyéb gazdasági, kulturális és politikai terepében ad lehetőséget érvényesülésre, nem is beszélve a nemzetközi szervezetekben, az euro-adminisztrációban elérhető lehetőségekről. A szakmai jalkiáltások döntően az igazságügyi terület és a joghallgatók/végzett jogászok számának összevetéséből operálnak, melyek értelemszerűen mellőzik a fentebbi lehetőségek figyelembevételét. Abban azonban nincsen vita, hogy nagyszámú jogászt képeznek Magyarországon, és hogy ez a korábbiakhoz képest jelentősen megnöveli a pályakezdekők nehézségeit, csökkenteni az elmúlt évtizedekben amúgy kiváló elhelyezkedési esélyeket.

Nem véletlen, hogy egyre több felől halljuk a szabályozás követelését. A szabályozásra a képzés három pontján van lehetőség: a képzés elején (a bekerülésnél) menet közben, a képzés során, és utólag, az elhelyezkedésnél.

A bekerülésnél a legjellegzetesebb eszköz a numerus clausus alkalmazása, melyet Magyarországon évtizedeken át alkalmaztak. Ez a megoldás azon alapszik, hogy a majdani munkaerő-szükségletet előzetesen meghatározzák, és ennek megfelelően alakítják ki a felvételi keretszámokat, melyet azután a nagy jelentőségre jutó felvételi vizsga során elvégzett szelekcióra alapozva töltenek fel. Ez a rendszer, (mely kedvelt megoldása volt a szocialista tervgazdálkodásnak), elveszítette létalapját, hiszen nem állnak rendelkezésre olyan információk, melyek alapján a gazdaság felvevőképessége megbecsülhető (a már említett, szűk igazságszolgáltatási és közigazgatási szférán túl). A kormányzat is hátrál kifelé ebből a kényszerpozícióból, és az államilag finanszírozott képzés kereteinek meghatározásával leginkább a megrendelő szerepébe kíván visszahúzódní. (Lemondva előzetes szabályozó szerepköréről.)

A képzés során elvégzett szelekció az egyetemre hárulna. Ezzel azonban évszázados tradíciók ellenkeznek.

A jogi kar alapítólevele

Korábban – az egyetem nem szelektáló, hanem képző feladatokat vállalt, nem szorult munkaerőpiaci felmérések elemzésére. 1920 előtt az egyetem nem korlátozta a felvehető hallgatókat számszerűleg, és egyetlen szempontja a megfelelő szigorlati ellenőrzés volt. A szovjet típusú szocializmus időszakában a tervgazdálkodás eleve lehetetlenné tette a keretszámhoz képest a „szórást”. A rendszerváltást követő évek normatív finanszírozása arra szoktatta rá az egyetemeket, hogy minél több hallgatót tartsanak benn a karokon. A kreditrendszer hallgatóbarát szabályozása jelentősen megnehezíti az esetleges szelektálást, számtalan biztosítékot építve be a gyengébben tanuló hallgatók számára is a tanulmányok elnyújtására. Ez a szabályozó tehát legfeljebb kiegészítő eszközként működhet.

A képzést követő szabályozás a *munkaerőpiacé*. Ahol egyfelől a piac kereslete-kínálata határozza majd meg, mekkora a jogász-szükséglet, és a telített piac visszajelzései befolyásolják majd a szakma társadalmi tekintélyét, s egyben a képzés iránti igényt. Ez a megoldás persze az egyén számára megrázó lehet (de az élethossziglani tanulás, a pályakorrekciók lehetőségei némi orvoslást nyújthatnak a fájdalomra). A munkaerőpiaci értékelés az egyetem számára sem feltétlenül kedvező, hiszen a praxis határozott követeléseinek kell eleget tennie, fel kell adnia a képzésben képviselt universitas-jellegeből és igazodnia kell az igazságügyi szakma sokszor technikai jellegű elvárásaihoz. (Holott a magyar jogász diploma magas színvonalát éppen az elméleti alapozású, innovatív szellemiségű univerzális tudásmennyiség adta meg eddig). De hát ebben a rendszerben a hallgatót, a kibocsátó alma matert egyaránt a diplomák minősége, a tudás konkrét használhatósága oldaláról értékeli. Ahol a munkaadók tapasztalataik alapján rangsorolják az egyetemeket, a diplomákat és ennek megfelelően nő vagy csökken a kereslet egy-egy diploma iránt.

A jövőben tehát a képzés előterében az a kérdés áll: mennyiben tudnak a karok eleget tenni a jogász szakma elvárásainak, mennyiben tudja a gyakorlati képzéshez úgy közelíteni a képzést, hogy ugyanakkor a tradicionális egyetemi minőséget is biztosítani tudja. Kettős minőségről van tehát szó: egy külső megfelelés minőségét és egy belső hagyományos minőség egyeztetését kell elvégezni.

Ebben a helyzetben, a jogászképzés vonatkozásában meglehetősen nehézségeket okozna az európai oktatási miniszterek döntése, mely 2006-ban jelölte meg a (bolognainak mondott) 3–2 évfolyamos (Bachelor +Masters) képzés bevezetésének határidejét.

Az EK-ról szóló szerződés egyértelműen rögzíti: az európai uniónak az oktatás (s ezen belül a felsőoktatás) tartalmával, szervezeti felépítésével kapcsolatos kérdések vonatkozásában nincsen hatásköre, az a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik, ennél fogva Magyarországot e vonatkozásban nem köztelezi semmi gyökeres átváltoztatásra vagy módosításra. A változtatások lényegében nem az uniós csatlakozáshoz, hanem a ma-

gyar oktatási miniszter által is aláírt Bolognai Nyilatkozathoz kötődnek, amely az európai oktatási térségben a munkaerőpiacra felkészítő felsőoktatási rendszerek kompatibilitását és egymással való összehasonlíthatóságát alapozza meg. *A kompatibilitást tehát és nem a tartalmat.* Az összehasonlítható végzettségek rendszerét, a kétszintű alapképzést, az egységes kreditrendszert, a hallgatói és oktatói mobilitást, a minőségbiztosítási rendszerek közelítését. A veszély abba van, hogy *a forma erőltetése a tartalom pusztulásához vezet.*

Tartalmilag ugyanis ez a szisztéma a magyar jogászképzés teljes (és céltalannak látszó) felforgatásával járna együtt. A jelenlegi egységes ötéves jogász alapképzés olyan háromszáz éves tradicionális szerkezetben folyik, mely az általános társadalomtudományi (filozófiai-közgazdaságtani-szociológiai) alapokra építkező, jogtörténeti és jogbölcséleti ismeretekkel kiegészített, mély elméleti jogtudást és praktikus jogi ismereteket egyaránt biztosít. A politika számára persze semmi sem lehetetlen: igazgatási döntéssel ebből is lehet az angol-szász szerkezetre emlékeztető, a praxis igényeit szem előtt tartó jogtechnikusok kiképzésére alkalmas struktúrát faragni: az azonban egyenlő lenne képzési hagyományaink teljes félre tételével, értékeink leminősítésével, de legalább is a jogi oktatás legalább nyolc-tíz évig elhúzódó felforgatásával. S nem csak a képzés maga, hanem a piac, a szakmai igényeket megfogalmazó fogadó fél sem nyilatkozott még. A szakmai szervezeteket, a munkaadókat senki sem kérdezte meg arról, milyen fogadókészség lenne egy alacsonyán képzett „hároméves” jogi tanulmányokat végzett „szakember” iránt. A program hazai pártolói hatástanulmányok nélkül tételeznek egy, a felsőoktatást részben elvégzett, társadalomba tóduló tömeges munkaerő iránt igényt.

Mindezt akkor, amikor a jogászképzés feloszthatóságáról szerte Európában még mindig nagy viták zajlanak (a lengyeleknél, norvégoknál megfeneklett a kísérlet, a németek elnapolták a kérdést, az osztrákok vonakodnak, az igazságügyi miniszterek egyelőre tiltakoznak számos országban.). Amikor a magyar jogászképzést éppen átállítja a politika a tömegképzésre, amikor a kormány bejelentése szerint a felsőoktatás finanszírozási rendszerének teljes átalakítására készül, és – ettől függetlenül, aktuálpolitikai és gazdasági okokból – egy erőteljes költségvetési megszorító program realizálását kezdte meg a tárca. Nem várnak könnyű évek a jogi felsőoktatásra.

A magyar jogi karok és a jogász szakma soha nem látott egységben állt ki az egységes jogászképzés fenntartása mellett. Megpróbálták megértetni a kormányzattal, hogy egy ilyen elhamarkodott döntés rendkívül negatív következményekkel járna a jogászképzésre nézve. Ennek következtében egyelőre lekerült napirendről a jogászképzés kettészakítása.

* Elhangzott a Szegedi Társadalomtudományi Kollégium szervezésében rendezett „A felsőoktatás jelene és jövője” című konferencián 2004. március 23-án.